

بررسی حقوق اخلاقی از منظر اعراب پیش از اسلام و نگاه قرآن به آن

ذوالفقار حق پرست^{۱*}، رحمت اله ستایش مقدم^۲

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهدشت

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهدشت، دهدشت، ایران

چکیده

نظام‌های اخلاقی جوامع بشری را نمی‌توان به گونه‌ای بریده از دیگر نهادهای اجتماعی بررسی کرد، زیرا این نظام‌ها غالباً در زمینه‌های اساسی خود به ویژه با دین پیوستگی مستحکمی داشته‌اند. نظام‌های اخلاقی برای فراگیر شدن در سطح جامعه، در مسائلی اساسی چون ارائه تعریفی ملموس از نیک‌بختی و نیک‌فرجامی، و نهادن ضمانت اجرای احکام خود بر آن پایه، در طول تاریخ بیشتر بر دین تکیه داشته‌اند. در نظام اخلاقی جوامع اسلامی این پیوستگی به گونه‌ای است که به دشواری می‌توان از اخلاق، به صورتی مجرد از دین، تصویری به دست داد، اما هنگامی که سخن از آغاز شکل‌گیری این نظام در میان است، باید توجه داشت که نقش دین در پی‌ریزی این نظام اخلاقی، نقشی اصلاح‌گرانه نسبت به ساختار نظام پیشین، و نه ویران‌کننده و از نوسازنده بوده است، چه، با مقایسه‌ای میان نظام اخلاقی ارائه شده در قرآن کریم و سنت نبوی با نظام اخلاقی عرب پیش از اسلام، آشکار می‌گردد که دستورهای اخلاقی اسلام در بسیاری از موارد، تأیید همان دستورهای پسندیده پیش از اسلام بوده است و تنها در مواردی که لازم می‌نموده، عناصری تازه جای‌گزین عناصری از نظام پیشین شده، یا برخی از عناصر پیشین اصلاح پذیرفته است. نظیر این دیدگاه را فقیهان درباره بسیاری از احکام فقهی، به خصوص در مسائل اجتماعی و غیرعبادی مطرح ساخته، و احکام ابقا شده را در برابر احکام تأسیسی، احکام امضایی نام نهاده‌اند. در یک تحلیل کلی باید گفت که اساسی‌ترین کاستی در نظام اخلاقی عرب پیش از اسلام برخوردار نبودن از ضمانت اجرای مطمئن در اثر ضعف ریشه‌های دینی از یک‌سو، و محدود بودن بسیاری از دستورهای اخلاقی به دایره قبیله از دگرسو بود و بنیادی‌ترین تحولی که با ظهور اسلام در نظام اخلاقی جزیره العرب حاصل شد، ارائه ضامن استوار برای اجرا، و مخاطب ساختن مردم بدون مرزهای قبیله‌ای بود.

کلیدواژه: حقوق اخلاقی، عرب، اسلام، قرآن